

OB PRAZNIKU SLOVENSKEGA NAPREDNEGA TISKA*

Boris Zihert

Pred dvajsetimi leti, 5. oktobra 1954., je izšla prva številka »Ljudske pravice«. Po vsem tistem, kar je »Ljudska pravica« v teh dveh usodnih desetletjih slovenske zgodovine pomenila, je prav, če danes njen praznik slavimo hkrati kot praznik vsega naprednega tiska na Slovenskem. Predvsem pa je to praznik vsega tistega tiska, ki se je zadnjih dvajset let razvijal na pobudo komunistov, pod njihovim posrednim ali neposrednim vodstvom in v skladu z njihovimi družbenopolitičnimi cilji ter z njihovo revolucionarno, osvobodilno dejavnostjo.

Izid »Ljudske pravice« pomeni z a k l j u č e k razdobja, v katerem si je Komunistična partija na Slovenskem prizadevala, da bi našla najustreznejše oblike širokega povezovanja z delovnimi množicami. Hkrati pomeni njen izid z a č e t e k novega razdobja, v katerem so se komunisti dokončno uveljavili kot odločilni činitelj v slovenskem družbenem življenju.

Razdobje, ki so mu dogodki, kakršen je bil izid »Ljudske pravice«, pomenili zaključek, je bilo razdobje, v katerem so si komunistične organizacije tako na Slovenskem kakor drugod v Jugoslaviji opomogle od udarcev, ki jim jih je v letih 1929—1930 prizadejala šestojanuarska monarhofašistična diktatura. To je bilo razdobje, v katerem so se po vsej Jugoslaviji pričela obnavljati politična in organizacijska jedra revolucionarnega delavskega gibanja. Izolirane skupine komunistov in komunistične mladine, ki so preživele naval belega terorja in se vsaka zase, brez skupnega vodstva in brez medsebojnih stikov, dostikrat izživljale v brezplodnem sektaštvu, so se na Slovenskem pričele povezovati in združevati že leta 1931. Upostavljajo se rajonski, mestni in okrožni komiteji. V letih 1931 in 1932 si Partija ustvarja in ustvari postojanke v sindikatih, v industrijskih središčih in tudi marsikje na podeželju.

* Govor na svečani proslavi 20-letnice »Ljudske pravice« v Ljubljani, dne 5. oktobra 1954.

Uspehe, ki so bili v tem pogledu doseženi, je treba pripisati predvsem neumornem delu rajnkega Borisa Kidriča, ki se je po vrnitvi iz enoletnega zapora ves posvetil obnavljanju partijske organizacije in iskanju oblik, v katerih bi se ta organizacija povezala z množicami delovnega ljudstva. Zakaj bilo je jasno, da obnovljene partijske organizacije nekaj veljajo in se lahko utrjujejo samo v nenehnem stiku z množicami, stoječ na čelu njihovega boja proti eksploataciji in zatiranju.

Mogočno sredstvo za upostavljanje stika z množicami je bil od nekdaj tisk. Od zgolj priložnostnih letakov, ki so jih ves čas izoliranosti izdajale posamezne skupine, je bilo treba preiti k ostvarjevanju širše zasnove, k izdajanju ilegalnega periodičnega tiska.

Proti koncu 1951 so bili za to ustvarjeni vsi materialni in subjektivni pogoji. Ciklostirani »Rdeči prapor« je pomenil začetek novega komunističnega periodičnega tiska na Slovenskem. Za njim so se kmalu pojavili »Rdeči signali« kot glasilo komunistov na ljubljanski univerzi.

Čeprav sta oba lista, tako »Rdeči prapor« kakor »Rdeči signali«, skušala kar najkonkretnije odgovarjati na konkretne probleme boja z monarhofašistično diktaturo, vendar nista mogla takoj razkleniti ozkih meja, v katere ju je zapirala sektaška miselnost, ki je bila predvsem posledica dvoletne osamljenosti in mladostne neizkušenosti novih kadrov, ne pa ostanek starega »levega« frakcionaštva.

Ilegalno izdajanje »Rdečega prapora« in »Rdečih signalov« ter priložnostnih letakov je ostalo edina oblika izkoriščanja pisane besede v borbi komunistov proti šestojanuarsčini, proti njenim vzrokom in posledicam. Čas pa je terjal revolucionarno delo v najrazličnejših oblikah in hkrati ustvarjal zanj ustrezne možnosti. To je bil čas čedalje večjega razkrajanja monarhofašistične diktature, zakaj najreakcionarnejšim elementom jugoslovanske buržoazije, ki so to diktaturo upostavili, se ni posrečilo odstraniti tistih težkih notranjih nasprotij, razrednih in nacionalnih, ki so od vsega začetka razjedala staro Jugoslavijo. Narobe, prav v letu, ob čigar začetku je kralj Aleksander ukinil ustavno stanje in uvedel odkrito diktaturo, je izbruhnila svetovna gospodarska kriza, se prevrgla iz Amerike v Evropo in v tako zaostali deželi, kakršna je bila tedaj Jugoslavija, nezaslišano poglobila vsa njena nasprotja. V mnogonacionalni buržoazni Jugoslaviji so se vsa ta nasprotja zavozljala v vozle nacionalnega vprašanja, ki je v vseh zatiranih narodih razgibalo najrazličnejše družbene plasti in najraznorodnejše politične skupine. Pod pritiskom množičnega odpora so šestojanuarci pričeli manevrirati in se umikati. Konec leta 1951 je kralj Aleksander vsilil nekakšno ustavo in razpisal volitve, ki so takšne, kakršne so bile, še bolj razvnele gibanje množic proti diktaturi. Množe se spontani nastopi delavcev in kmetov,

hkrati se množe akcije, ki jim je Partija postavila pravec in smoter. Tudi napredno izobraženstvo se aktivizira in pričinja javno polemizirati s šestojanuarskimi nacionalnimi koncepcijami. Vodstva buržoazne opozicije proti diktaturi so se zganila, da bi razpoloženje množic izkoristila v svoj prid.

V tem času, v februarju 1932, se je vrnil iz zapora tovariš Edvard Kardelj, ki je skupaj z Borisom Kidričem formiral novo partijsko vodstvo za Slovenijo. Obema je bilo jasno, da sredstva, s katerimi je bilo sicer moči obnoviti glavne partijske organizacije po Sloveniji, nikakor več ne ustrezajo nalogam, ki jih postavlja pred komuniste naraščanje vseljidskega gibanja proti buržoazni diktaturi in njenemu sistemu nacionalnega zatiranja. Kar zadeva pisano besedo kot sredstvo revolucionarne borbe je bilo treba preiti od izključno ilegalnega tiska k izkoriščanju najrazličnejših pollegalnih in povsem legalnih možnosti, od pisanja komunistov v obstoječa opozicijska glasila do izdajanja samostojnega komunističnega legalnega tiska.

Prvi izraz teh prizadevanj je bilo izdajanje »Književnosti«, mesečnika za umetnost in znanost, čigar prva številka se je pojavila v decembru 1932 in ki je izhajal tri leta, do konca 1935. Kot njegov izdajatelj in urednik je bil podpisan Bratko Kreft. Poleg leposlovnih prispevkov je revija objavljala literarno-kritične eseje ter razprave z vseh področij družbenega življenja. Čeprav v obravnavanju političnih in kulturnih vprašanj ni bila brez sektaške ožine, je vendar dokaj prispevala k razčiščenju mnogih pojmov in utirala pot pravilnemu, marksističnemu reševanju vprašanj, ki so takrat vznemirjala slovenskega človeka. Zlasti je posvetila precejšnjo pozornost osrednjemu med temi vprašanji, nacionalnemu vprašanju. Posamezna poglavja Kardeljevega polemičnega spisa »Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje«, ki ga je pod psevdonimom Tone Brodar objavljaval v tej reviji, lahko veljajo za prve osnutke njegovega kasnejšega dela »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«, ki ga je 1939 izdal pod psevdonimom Sperans. Poleg tega je bila revija zlasti zaslužna v mobilizaciji slovenskega javnega mnenja proti hitlerjevskemu fašizmu, ki je prav tedaj prišel v Nemčiji na oblast in se pričel na znotraj uveljavljati z vso njemu lastno okrutnostjo.

»Književnosti« se je kmalu pridružil »Mladi Plamen«, ki ga je urejal pokojni Jože Slak in ki je ob njem del krščansko-socialistične delavske mladine že tedaj prehajal v vrste komunistov.

Načelni boj, v katerega se je Partija vrgla in ki je bil ogromnega pomena za ustvarjanje enotne antifašistične fronte na Slovenskem, zlasti za zbiranje slovenskega izobraženstva okrog Partije, je terjal od njenih kadrov vse večje teoretične globine. V ta namen je bila poleg »Književ-

nosti« leta 1935 ustanovljena založba »Nova knjiga«, ki je izdala nekaj klasičnih marksističnih del v slovenskem prevodu in na ta način začela odpravljati eno izmed občutnih pomanjkljivosti vsega dotedanjega organiziranega delavskega gibanja na Slovenskem — podcenjevanje teoretičnega dela. Tako so izšla kar tri Engelsova dela (»Ludwig Feuerbach in zaključek nemške klasične filozofije«, »Anti-Dühring« in »Izvor družine, privatne lastnine in države«), Marxov »Osemnajsti brumaire Louisa Bonaparta«, Plehanova »Osnovni problemi marksizma« i. dr. Teoretičnemu osvetljevanju raznih perečih, občedružbenih in zunanje-političnih vprašanj je bila namenjena »Mala knjižnica«. V tej zbirki je kot prva izšla Kardeljeva razprava o fašizmu. S tem je bila prav posebej poudarjena tista glavna nevarnost za našega delovnega človeka in za obstoj našega naroda, kateri je v prvi vrsti veljal boj komunistov.

Skoraj hkrati s »Književnostjo«, toda izpočetka neodvisno od komunistov, je pričela izhajati »Sodobnost« kot neodvisna slovenska revija. Ustanovil jo je krog kulturnih delavcev, ki se je ločil od tradicionalne slovenske književne revije »Ljubljanski Zvon«, ko so le-tej njeni tedanji založniki hoteli vsiliti svojo šestojanuarsko politiko in svoje protislovenske, nacionalno-likvidatorske nazore.

V pojmovanju nacionalnega vprašanja so bile tedaj med komunisti in večjim delom »sodobnikov« še dokajšnje razlike. Toda razvoj dogodkov v Jugoslaviji in zmaga fašizma v Nemčiji, predvsem pa načelna protišestojanuarska politika komunistov na vseh področjih slovenskega javnega življenja, vse to je odločilo v prid tistim antifašistično usmerjenim »sodobnikom« (urednik revije Ferdo Kozak, Josip Vidmar i. dr.), ki so za nazorskimi nesoglasji videli možnost iskrenega praktičnega sodelovanja s komunisti v poglavitnih vprašanjih. Najpoglavitejši pa je bil tedaj boj proti ekonomskemu izkoriščanju ter političnemu in kulturnemu zatiranju, za obstoj slovenskega naroda in za krepitev njegove obrambne sposobnosti spričo rastoče hitlerjevske nevarnosti. S prevladovanjem te težnje v krogu »sodobnikov«, je pričelo od revije odpadati vse, kar je bilo idejno-politično in moralno problematičnega, pogreznjenega v buržoazni nacionalizem in prav tako buržoazni anti-komunizem. Že leta 1934 se je v »Sodobnosti« oglasil rajnki Boris Kidrič, kasneje, zlasti po letu 1937, pa je vrsta komunistov, med njimi predvsem tovariš Kardelj, s stalnim sodelovanjem v reviji krepila enotnost slovenskega antifašističnega izobraženstva, ki se je tako pomembno uveljavila in utrdila v letih Osvobodilne vojne. V zadnjih predvojnih letih se je »Sodobnost« dejansko izpremenila v legalno partijsko revijo

in združevala v svojem krogu najnaprednejše delavce na področju slovenskega leposlovja, književne kritike in publicistike.

Toda, čeprav je bilo delo slovenskih komunistov v »Književnosti«, »Sodobnosti« in raznih naprednih založništvih nadvse važno, je bilo — če izvzamemo »Malo knjižnico« — praktično vendarle namenjeno zgolj kulturno najrazvitejšim plastem delavstva, predvsem pa boju za slovensko izobraženstvo. Partija pa se nikakor ni mogla zadovoljiti s takšnim, sorazmerno ozkim obsegom svoje pollegalne in legalne publicistične dejavnosti. V dobi vse rastočega in ponekod še povsem spontanega odpora ljudskih množic proti gospodarskim, političnim in anti-kulturnim ukrepom vladajočega buržoaznega režima, v dobi odpora delavcev, kmetov in naprednega izobraženstva, ki je vnašal zmedo v vrste reakcionarne buržoazije in njenih političnih mandatarjev, je bilo treba najti sredstvo, ki bo na najustreznejši način usmerjalo odpor množic in jih zbiralo okrog Komunistične partije. Tako sredstvo je bila »Ljudska pravica«, štirinajstdnevnik, ki je pred dvajsetimi leti pričel izhajati v Dolnji Lendavi. Pobudo za njegovo izhajanje je dal tovariš Kardelj, ki je bil že tedaj desna roka tovariša Tita pri delu za okrepitev partijskih organizacij na Slovenskem.

Tovariš Miha Marinko je v političnem poročilu CK Komunistične partije Slovenije na njenem II. kongresu takole obeležil okoliščini, v katerih je »Ljudska pravica« pričela izhajati:

»Delo tovariša Tita, ki se je malo pred tem vrnil z večletne robije, s Pokrajinskim komitejem Slovenije je že takrat bilo velikega pomena za nadaljnji razvoj naše partijske organizacije in njenih množičnih zvez. Tovariš Tito je leta 1954 s tedanjim Pokrajinskim komitejem organiziral pokrajinsko konferenco partijske organizacije v Sloveniji... Politično je konferenca dala obračun o dotedanjem političnem in organizacijskem delu od 1931. leta dalje. Po navodilih in ob neposredni udeležbi tovariša Tita je konferenca razčistila vrsto nujnih političnih vprašanj in problemov množičnega dela partijske organizacije v Sloveniji. Poudarila je potrebo odločnejše orientacije naše Partije na množične akcije, na ustvarjanje enotne fronte delavskega razreda in na enotno demokratično gibanje ljudskih množic proti diktaturi, za demokratične in nacionalne pravice... Velikega pomena za takratno dobo je bilo, da je leta 1954 PK-ju uspelo ustanoviti legalni množični časopis »Ljudska pravica«, ki se je zelo hitro širil in mu je rasla naklada. Izhajal je spočetka v Prekmurju pod uredništvom Miška Kranjca, potem v Ljubljani pod istim imenom do leta 1956, nato pa pod različnimi drugimi imeni, ker ga je policija ustavljala in plenila.«

»Ljudska pravica« je pričela izhajati v dobi najgloblje krize šestojanuarskega sistema, neposredno pred marsejskim atentatom na kralja Aleksandra. Za to krizo je bil značilen razkol v vrstah uradne Jugo-

slovenske Nacionalne Stranke, manevriranje z »demokratizacijo«, koke-tiranje z buržoaznimi opozicijskimi skupinami ob sočasni mobilizaciji fašističnih skupin, četnikov, ljotičevcev in drugih, ter ob zmerom očitnejšem iskanju zunanjepolitičnih oporišč pri fašističnem osišču Berlin—Rim. Ta zahrbtna protiljudska politika se je po proslulih petomajskih volitvah leta 1935 najizraziteje vtelesila v novem režimu Stojadinovića in Korošca ter v njuni politični tvorbi, Jugoslovenski Radikalni Zajednici. V boju proti tej pogubni politiki, ki jo je zmerom na tihem podpiralo in se ji je po letu 1938 odkrito priključilo tudi reakcionarno vodstvo Hrvatske Seljačke Stranke z Vlatkom Mačkom na čelu, je Partija zbirala množice v antifašistično ljudsko fronto, ki se je uveljavljala in rasla v najrazličnejših organizacijskih oblikah in na najrazličnejših področjih družbenega življenja in dejavnosti, v »delavski enotnosti« kot svojem jedru, v »zvezi delovnega ljudstva«, v ženskih in mladinskih organizacijah, s sodelovanjem kulturnih delavcev, v »društvu prijateljev SSSR« itd., itd. V vseh teh oblikah je dozorevala tista skupnost slovenskega delovnega ljudstva in sploh vseh iskrenih slovenskih patriotov — antifašistov, ki je v dobi boja proti fašističnim okupatorjem našla svoj najveličastnejši izraz v Osvobodilni fronti.

Zdi se mi potrebno podčrtati dejansko kontinuiteto izhajanja »Ljudske pravice«, ki jo omenja tovariš Marinko v pravkar navedenem poročilu. Čeprav je list pod tem imenom redno izhajal samo v zadnjem četrtletju 1934 in v letu 1935, medtem ko je bil že leta 1936 zatrt, je vendar dejansko izhajal naprej pod drugimi imeni. Ko je vladajoča klero-fašistična reakcija na Slovenskem prepovedala nadaljnje izhajanje »Ljudske pravice«, je Partija sama ali pa v zvezi z drugimi naprednejšimi opozicijskim skupinami, ki so bile voljne sodelovati z njo na platformi boja proti fašistični notranji in zunanji nevarnosti, izdajala vrsto listov, ki so nadaljevali delo »Ljudske pravice«. Med take liste je treba prištevati »Delavski obzornik«, »Staro pravdo«, »Delavski list«, »Tabor«, »Kmečko slogo«, »Neodvisnost« itd. Na posebnih področjih družbenega življenja se je politika Partije uveljavljala v listih in revijah, kakršni so bili »Mlada pota«, »Mladina«, »Slovenska mladina«, »Srednješolec«, »Mladi Prekmurec«, »Naša žena«, »Akademiški glas«, »1551« itd.

Med listi, ki naj bi nadomestili oblastveno prepovedano »Ljudsko pravico« ni nobeden izhajal kdo ve kaj dolgo in že zategadelj ni utegnil ustvariti tako širokega kroga bralcev iz vrst naših »preprostih ljudi« kakor je to uspelo »Ljudski pravici« v teku njenega poldrugoletnega izhajanja. »Ljudsko pravico« je bralo na desettisoče ljudi na Slovenskem. Zato jo je Partija skušala ob vsaki priliki obnoviti. Tako je v

decembru 1939 izšla v Zagrebu ena številka »Nove ljudske pravice«, ki je bila takoj zaplenjena, leta 1941 pa je CK KPS sklenil tolikanj popularno »Ljudsko pravico« izdajati ilegalno. Urejanje je poveril tovarišu Mihi Marinku, ki se je dela lotil skupaj z rajnkim Tonetom Tomšičem. Izšle so tri številke, nakar je bilo njeno izhajanje prekinjeno do januarja 1943, ko je pričela iznova izhajati že na osvobojenem ozemlju, v Polhograjskih dolomitih, ter potem izhajala nepretrgoma vso vojno in po vojni do današnjega dne.

Na podlagi gornjega lahko ločimo tri razdobja v razvoju »Ljudske pravice«, ki ustrezajo trem najpomembnejšim razdobjem v zgodovini naše Partije: razdobju idejno-političnega in organizacijskega pripravljavanja socialistične revolucije v Jugoslaviji, razdobju Osvobodilne vojne proti fašističnim okupatorjem in njihovim domačim hlapcem iz vrst buržoazne reakcije, razdobju zmagovitega izhoda iz Osvobodilne vojne in socialistične graditve v osvobojeni domovini. V vsakem od teh razdobjij ima »Ljudska pravica« svojo posebno fizionomijo, ki ustreza osnovnim problemom in nalogam danega razdobja.

V letih 1934—1936 in vse do vojne je bila »Ljudska pravica« — in večidel tudi njeni nasledniki — izrazito mobilizacijski list leninskega tipa, kolektivni organizator ljudskih množic v njihovem boju za socialne in nacionalne pravice. Uvodniki, ki so jih najpogosteje pisali tovariši Kardelj, Kidrič, Brilej, zlasti pa Jože Vilfan, so bili posvečeni najbolj perečim vprašanjem notranje in zunanje politike. Posebno dragoceni so bili dopisi iz vasi, delavnic in industrijskih središč, v katerih so pisci preprosto razpravljali o vsakdanjih vprašanjih, ki so jih vznemirjala in izzivala v njih odpor. Dopisi so bili važen material, ki se ga je partijsko vodstvo posluževalo pri proučevanju razmer v posameznih delih Slovenije. Tesna zveza med »Ljudsko pravico« in njenimi bralci je prišla zlasti do izraza na množičnih sestankih bralcev, ki so bili ne le velikega političnega pomena, marveč so bili važni tudi v organizacijskem pogledu. Na teh sestankih so obravnavali vprašanja, o katerih zaradi cenzure ni bilo moči razpravljati v »Ljudski pravici«. O zakoreninjenosti »Ljudske pravice« v ljudstvu priča med drugim tudi dvajset tisoč podpisov, s katerimi so ljudje protestirali proti prepovedi njenega izhajanja. Če se je v dobi največjih preizkušenj, ki jih je prinesla tuja fašistična okupacija, večina naših delovnih ljudi znašla in se pravilno usmerila v dogajanju, je k temu v precejšnji meri pripomogla politična vzgoja, ki so jo črpali iz listov, kakršen je bila »Ljudska pravica«.

Potrebe široke mobilizacije vseh slovenskih narodnih sil za boj proti fašističnim okupatorjem so terjale, da se je publicistična dejav-

nost antifašistov v prvih mesecih okupacije osredotočila na »Slovenskega poročevalca«, ki je v maju 1941 pričel izhajati kot glavno glasilo Osvobodilne fronte slovenskega naroda in ki je kot tak postal tolikanj pomemben činitelj v njeni zgodovinski dejavnosti. Centralni komite Komunistične partije Slovenije je prvi dve leti okupacije kot svoje glasilo izdajal revijo »Delo«, ki v nekem smislu lahko velja za predhodnika medvojne »Ljudske pravice«.

Ko je v začetku leta 1943 pričela »Ljudska pravica« na osvobojenem ozemlju izhajati kot organ Komunistične partije Slovenije, je bil v uvodu prve številke poudarjen njen predvojni pomen in so bile hkrati nakazane njene naloge v pogojih narodnoosvobodilne borbe. V uvodnem sestavku, ki ga je podpisal CK KPS, med drugim beremo:

»Ljudska pravica« je pričela izhajati 1954. leta, v dneh, ko se je slovenski narod pričel vse odločneje dvigati proti velesrbski šestojanuarski diktaturi za svojo narodno svobodo in enakopravnost. Protiljudska gospoda je poskušala z vsemi sredstvi zadušiti njen svobodni glas, zato je bilo njeno izhajanje neredno, presekano z dolgimi presledki. Toda kljub temu se je »Ljudska pravica« tako priljubila slovenskemu ljudstvu, da je vedno znova zahtevalo njeno izhajanje. Zahtevalo ga je zato, ker je hotelo čuti jasno besedo Komunistične partije. Tudi danes pričinja »Ljudska pravica« izhajati z istim namenom. Njena naloga je:

1. Kazati slovenskemu ljudstvu pot iz fašističnega zatiranja k narodni svobodi in lepši bodočnosti.
2. Razbijati klevete sovražnikov slovenskega ljudstva proti Komunistični partiji, kazati slovenskemu ljudstvu pravi obraz politike in ciljev Komunistične partije Slovenije.
3. Pokazati slovenskim delovnim množicam pot k uresničenju njihovih pravičnih, demokratičnih socialnih zahtev.
4. Kazati delavskemu razredu pot v izvrševanje njegove velike zgodovinske naloge.
5. Kazati slovenskemu narodu pot iz velike igre imperializma, pot k njegovi popolni osvoboditvi od imperialističnega zatiranja.
6. Biti eden glavnih organizatorjev naše osvobodilne borbe.«

Medvojna »Ljudska pravica« je imela potemtakem poleg nalog, ki so ji bile skupne s »Slovenskim poročevalcem«, glavnim glasilom Osvobodilne fronte, še posebno nalogo: razvijati in utrjevati v borečem se slovenskem ljudstvu zavest o neločljivi povezanosti njegove usode z ostvarjanjem tistih bližnjih in bolj odmaknjenih družbenih ciljev, za katere se je od nekdanj borila Komunistična partija. To je hkrati pomenilo: razvijati in utrjevati v množicah zavest, ki se jim je sama rodila iz praktičnih izkušenj osvobodilne borbe, zavest, da je njihova resnična osvoboditev mogoča samo pod vodstvom komunistov kot avantgardne sile v osvobodilnem gibanju. Kolikor močnejša je bila ta zavest

med borci, terenskimi aktivisti in ostalim ljudstvom, toliko brezuspešnejši so postajali vsi poizkusi izpodkopati enotnost Osvobodilne fronte in toliko večja je bila njena udarna sila. V zvezi s tem pa je imela medvojna »Ljudska pravica« še drugo prevažno nalogo: med komunisti samimi krepiti čut zgodovinske odgovornosti pred ljudstvom, čigar revolucionarna predstraža so, dvigati njihovo idejno-politično raven in klesati njihov moralni lik.

Svoje posebne naloge je »Ljudska pravica« vršila predvsem z razkrinkavanjem in razbijanjem klevet o komunizmu in komunistih, s katerimi je buržoazna reakcija leta in leta varala zlasti delovne kmete in sadila vanje vrsto pridržkov nasproti delavskemu razredu na sploh, posebej pa še nasproti njegovi politični avantgardi. V ta namen je že prva dolomitska številka »Ljudske pravice« odprla rubriko »Klevete in resnica o komunizmu«. V tej rubriki in izven nje je na najpoljudnejši način tolmačila dejansko stališče komunistov do takih vprašanj kakor so, na priliko, vprašanje vere in cerkve, vprašanje osebne in zasebne lastnine, kmečko vprašanje, nacionalno vprašanje, žensko vprašanje, vprašanje komunistične strategije in taktike itd. Nekaterim od teh vprašanj je tudi Agitacijsko-propagandna komisija pri CK KPS posvetila posebne brošurice s sestavki domačih piscev in z odlomki del Marxa, Engelsa in Lenina.

»Ljudska pravica« se med vojno nikakor ni pojavila slučajno ali zgolj zato, da bi bila spoštovana predvojna tradicija. Bila je obnovljena neposredno pred znano dolomitsko izjavo osnovnih skupin Osvobodilne fronte, v kateri je prišlo do izraza prepričanje ljudstva, da so uspehi osvobodilnega gibanja na Slovenskem, njegova strnjjenost in akcijska enotnost, predvsem zasluga Komunistične partije, njene pravilne politike v predvojni dobi in v prvih letih usodnega spopada, ter da komunistom zategadelj nesporno pripada vodstvo v boju za dokončno osvoboditev slovenskega ljudstva.

Do kapitulacije Italije v septembru 1945 je »Ljudska pravica« izhajala ciklostirana in so jo razmnoževali po najrazličnejših partizanskih tehnikah, od koder so jo kurirji raznašali širom Slovenije, v vojaške edinice in na teren. Ko se je po kapitulaciji Italije partizanska tehnika izpopolnila s tiskarskimi in stavnimi stroji, so vse centralne publikacije osvobodilnega gibanja pričele izhajati tiskane, med njimi tudi »Ljudska pravica«. V taki obliki je potem izhajala vse do konca vojne.

»Ljudska pravica« in »Slovenski poročevalec« sta bila med vojno središči vsega osvobodilnega tiska, ki se je navzlic izrednim razmeram

in izjemnostim partizanskega načina vojskovanja raztezal na najrazličnejša področja. Tako je poleg teh dveh osrednjih glasil osvobodilnega gibanja v novembru 1942 pričela izhajati »Delavska enotnost«, spomladi 1943 pa »Kmečki glas«. Hkrati so izhajali najrazličnejši vojaški, mladinski, ženski, strokovni in drugi listi, upravno-politični vestniki, informativni bilteni itd., da ne govorimo o neštetih brošurah in priložnostnih publikacijah, o katerih beremo v pregledu partizanskega tiska, izdanem neposredno po vojni. Med publikacijami, ki so izšle takoj v prvem letu Osvobodilne vojne, je treba omeniti zlasti »Slovenski zbornik 1942«, s katerim so najvidnejši slovenski kulturni delavci izražali svojo privrženost oboroženemu boju slovenskih ljudskih množic za svobodo.

Vse to omenjamo zatregelj, da bi bolje ponazorili pot, ki jo je slovenski osvobodilni tisk pod najtežjimi pogoji premeril v dobrih desetih letih, od prve številke »Ljudske pravice« v oktobru 1934 do konca Osvobodilne vojne 1941—1945.

Po vojni je »Ljudska pravica« postala dnevnik in to ostala vse do srede leta 1951, ko se je izpremenila v tednik in kot taka izhajala dve leti, nakar se je združila z »Borbo«, tedaj še centralnim glasilom Zveze komunistov Jugoslavije, ter do danes izhajala kot njena slovenska izdaja. Z današnjim dnem pričanja iznova izhajati kot samostojen list pod svojim starim naslovom.

Te izpremembe v načinu izhajanja »Ljudske pravice« so bile predvsem organizacijsko-tehničnega značaja in zatregelj ne obeležujejo nobenih prelomnih razdobj v njenem povojnem razvoju.

Dnevno izhajanje, širši delokrog, predvsem pa nova in težka gospodarska, politična in kulturna problematika prehodnega razdobja, razdobja socialistične graditve, vse to je postavilo povojni »Ljudski pravici« in njenim sodelavcem nove naloge.

V čem so nove naloge, pred katerimi so se po vojni znašli sodelavci »Ljudske pravice« kakor tudi ves ostali slovenski in jugoslovanski napredni tisk?

Če je hotela in če hoče biti zvesta svojim tradicijam, je povojna »Ljudska pravica« morala in mora predvsem idejno-politično utrjevati glavni pridobitvi našega osvobodilnega boja: bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov ter ljudsko oblast kot neogibna pogoja svobode in lepše bodočnosti slovenskega delovnega ljudstva ter delovnega ljudstva vseh ostalih jugoslovanskih narodov. To je bilo in je moči doseči samo z neizprosним načelnim bojem proti vsem pojavnim oblikam buržoaznega in drobnoburžoaznega nacionalizma ter partikularizma, proti

buržoaznemu pojmovanju demokracije in demokratičnosti, za njuno socialistično pojmovanje, proti gosposkemu anarhizmu deklasiranih elementov, ki se izraža v preziru do delovnega ljudstva in njegovih naporov.

»Ljudska pravica« je morala in mora med slovenskimi delovnimi množicami osvetljevati edino mogočo pot k uresničitvi njihovih demokratičnih družbenih teženj, tolmačiti osnovno linijo naše socialistične gospodarske, politične in kulturne graditve, razkrivati bistvo socialistično demokratičnega razvoja, ki je v vse neposrednejšem vodstvu javnih poslov po delovnem ljudstvu samem. Morala je in mora razbijati klevete notranjih in vnanjih sovražnikov nove Jugoslavije, braniti resnico o naši družbeni stvarnosti ter o naporih jugoslovanskih komunistov in vseh jugoslovanskih delovnih ljudi, usmerjenih k nadaljnji socialistični preobrazbi te stvarnosti. In končno, morala je in mora braniti načela naše socialistične zunanje politike, politike miru in prijateljstva z vsemi, ki zares spoštujejo naših in drugih narodov neodvisnost ter pravico do svobodnega gospodarskega, političnega in kulturnega razvoja, politiko odpora proti slehernemu poizkusu vmešavanja kegar koli v notranje zadeve drugih držav ter njihovega politično-ekonomskega podjarmljevanja.

Teh nalog se je povojna »Ljudska pravica« morala in se jih še mora lotevati s pretežno novim, mladim novinarskim kadrom, ki se ob njihovem izpolnjevanju razvija ter dorašča. Navzlic vsem težavam in pomanjkljivostim objektivnega in subjektivnega značaja, s katerimi se mora po vojni boriti ves naš tisk, je »Ljudska pravica« skupaj z ostalim slovenskim in jugoslovanskim časopisjem v tem času opravila delo, ki ga ne gre podcenjevati.

Ko »Ljudska pravica« ob pomembni obletnici, ki jo danes praznujemo, stopa pred našo javnost kot glasilo delovnega ljudstva Slovenije, množično organiziranega v Socialistični zvezi, je treba predvsem poudariti tista trajna dotikališča, ki naj vežejo današnjo »Ljudsko pravico« z njeno predhodnico izpred dvajsetih let.

Od tistih dob, ko je v prekmurski Dolnji Lendavi izšla prva številka »Ljudske pravice«, se je marsikaj izpremenilo. Stara, kapitalistična Jugoslavija, temnica neenakopravnih narodov in vsega njenega delovnega ljudstva, je izginila v ognju Osvobodilne vojne in ljudske revolucije. Rodila se je nova, socialistična Jugoslavija, demokratična skupnost enakopravnih narodov in svobodnih delovnih ljudi. Korenito so se izpremenili družbeni odnosi in korenito so se izpremenile naloge »Ljudske pravice« ter vsega našega naprednega tiska. Toda, nekaj

naj bi ostalo v naš čas kot trajno napotilo tedanjih izdajateljev in so-
delavcev »Ljudske pravice« vsem delavcem našega sodobnega socia-
lističnega tiska. In to je predanost stvari občečloveškega napredka,
stvari socializma. To je povezanost z delovnim ljudstvom, brez katere
si ni bilo nikdar moči zamisliti resnično demokratičnega tiska in si ga
še prav posebno ni moči zamisliti pod pogoji socialistične graditve.
Samo iz predanosti resničnim in trajnim interesom delovnega ljudstva,
ki se utrjuje s teoretičnim in praktičnim proučevanjem vsega, kar se
pri nas dogaja, samo iz povezanosti z delovnim ljudstvom se poraja
načelno pisanje, s katerim se sodobni napredni novinarji edino lahko
uspešno zoperstavljajo reakcionarnim idejnim vplivom ter malome-
ščanski stihiji in brezperspektivnosti. Samo tu je vir tiste vrline, ki naj
bi bila poglobitna vrлина delavcev socialističnega tiska in o kateri jim
je pred tremi leti govoril tovariš Tito:

»Vaše najmočnejše orožje mora biti resnica, ker
mi lahko samo z njo zmagujemo in napredujemo.«